

Zondag 5 augustus
Gezamenlijke dienst in de Maranathakerk

Protestantse wijkgemeente Den Haag-West
Voorganger: ds. Martine Nijveld

Spreuken

De zomertijd is een mooie tijd om eens een ander bijbelboek te lezen. Ik kies ervoor om op drie achtereenvolgende zondagen woorden te laten horen uit het bijbelboek Spreuken. Woorden van wijsheid voor alledaags gebruik. In deze gezamenlijke dienst lezen we de eerste elf verzen uit Spreuken 15. Andere spreuken klinken op zondag 12 augustus (Bergkerk) en op zondag 19 augustus (Maranathakerk). Een extraatje voor wie in deze zomerse dagen thuis zijn dus.

Lezing uit het Eerste Testament: Spreuken 15:1-11

Lezing uit het Evangelie: Marcus 7: 1-15

Gemeente van Jezus Christus,

In het 14^e eeuwse Deventer
leefde Geert Grote.
Initiator en inspirator
van een kerkelijke en culturele vernieuwingsbeweging,
die de naam Moderne Devotie kreeg.
In een crisisperiode
besluit Geert anders te gaan leven:
soberder
en kritischer.
Hij protesteert tegen de bouw van de
Domtoren in Utrecht,
omdat hij vindt dat deze praalzucht
ten koste gaat van de zorg
voor de armen.
En zijn huis stelt hij ter beschikking
aan weduwen en onbemiddelde jonge vrouwen.
Er ontstaat een leefgemeenschap.
Een eerste van meerdere zusterhuizen en broederhuizen,
waarvan de sporen tot op de dag
van vandaag in Deventer
te zien zijn.

Geert Grote
is ook een prediker.
Hij trekt stad en regio in en preekt in de volkstaal.
Daarin is hij op zoek naar taal en beelden die dichtbij mensen staan.
In zijn preken
maakt hij graag gebruik
van spreekwoorden en spreuken.
Hij heeft de idee dat mensen van deze spreuken
iets leren kunnen van de weg van Jezus.
Dat ze het met die spreuken
ook vast kunnen houden.
Spreuken als:
*uw gebreken zullen u mishagen,
maar niet beangstigen
noch bedrukken.*

Of:

Wat moet ik,

dat doe ik.

Als je je dit soort spreuken
eigen maakt, dacht Geert, van binnen,
dan kan het niet missen
of het krijgt zijn
uitwerking
naar
buiten.

Misschien dat hij, ik weet het niet,
zo ook wel naar het bijbelse Spreukenboek
gekeken heeft:
lees die spreuken, herlees ze, maak ze je eigen,
en dan kan het niet anders of ze gaan iets met je doen.
Met regelmaat zo'n eerste spreuk horen/lezen
als die waar hoofdstuk 15 mee begint –
over de kracht van
een vriendelijk woord...
Zo'n spreuk in je om laten gaan,
erop doorpeinzen.
Dan kan het toch niet anders of
dat doet iets met jou én met wat jij doet
richting een ander.
Geert Grote
geloofde in de kracht
van spreuken.
In de kracht van woorden.
In de kracht van het Woord.

Iets heel aardigs
van die beweging die met Geert Grote
ontstond in Deventer en omstreken,
Zwolle, de IJsselstreek,
is de tip die iedereen kreeg
om ook zelf een spreukenboekje aan te leggen.
Dat boekje noemde men een rapiarium.
Dat komt van het latijnse werkwoord rapio, plukken.
Op zoveel plekken
zijn goede spreuken te plukken.
Als bloemen.
Je leest eens iets,
je hoort een spreuk van een ander,
iemand deelt haar of zijn levensmotto met je.
Tegenwoordig plukken heel veel mensen,
vermoed ik,
hun spreuken
van het internet.
Al googelend kun je ook zoveel moois
en aansprekends tegenkomen.

Geert Grote
raadde iedereen aan om,
als je zo'n goede spreuk hoort,
een spreuk die jou raakt, die jou helpt,
troost misschien, aanspoort,
om die dan op te schrijven in jouw eigen persoonlijke spreukenboekje.
Jouw rapiarium, jouw bloemlezing.

Want, zei hij,
als een spreuk je eens heeft geraakt,
geholpen, op de been gehouden, gemotiveerd,
dan kan het goed zijn,
dat óók op een ander moment
die spreuk
net datgene is wat je nodig hebt om jezelf
weer bij elkaar te rapen,
een zetje te geven,
moed, hoop.

Misschien zijn er onder ons ook
wel mensen die zo'n boekje hebben,
aardig om dat eens
bij de koffie na de dienst van elkaar te horen,
met elkaar te delen.

Wie mail van mij krijgt,
heeft wellicht gezien dat ik onder de ondertekening
ook een spreuk heb staan.

Ik ben niet de enige die zoiets doet...

Al een behoorlijke tijd staat daar deze spreuk,
geleend van een ander, hij raakte mij:

er is geen weg náár samenleven,
samenleven ís de weg.

De spreuk inspireert me nog steeds:

o.a. als het gaat om ons gemeente zijn.

Er is geen weg náár samenleven,
samenleven ís de weg.

Als Wijkgemeente Den Haag-West zoeken we ons een weg,
mensen met eigen achtergronden, met elkaar verbonden, aan elkaar gegeven,
aan elkaar geschonken, die het met elkaar moeten zien te vinden,
zien te rooien, bouwen aan toekomst, aan die ene gemeente,
en dat lukt de ene keer beter dan de andere,
waar zal het precies heen gaan, wat gaat de toekomst brengen?

Bij al die vragen schiet 'mijn' spreuk vaak door mijn gedachten:

sámenleven is de weg,

samen vieren, samen koffie drinken, luisteren naar elkaars verhalen, samen aan tafel, samen in gesprek,
horen wat die ander denkt en doet.

Heel basic.

Dat allemaal gewoon maar doen
en blijven doen

(niet alleen in je eigen kluppie),

maakt vast en zeker een weg zichtbaar.

En begaanbaar.

Ik doe hiermee dus meteen een pleidooi voor tegeltjeswijsheden.
Niks mis met een mooie spreuk op een tegeltje aan de muur.
Of één die je dagelijks op je scherm voorbij ziet komen.
En je op weg helpt, je gaande houdt.

Veel mensen doen aan spreuken trouwens.
Van velen wordt de levenswijsheid in spreuken bewaard.
Van Moeder Teresa tot Mandela, Martin Luther King en Michelle Obama,
van misschien je eigen moeder of oma tot Foppe de Haan,
met zijn uitspraak dat van *een schouderklopje niemand een blessure krijgt*.
Van de bijbelse Vrouwe Wijsheid tot Jezus,
die we in Markus 7 ook in de spreukentraditie zien staan.
Met zijn kritische doordenker:
dat we de geboden van God opgeven
en vasthouden aan de tradities van mensen...
En met dat spreekwoordachtige slot van de tekst van vandaag:
*'Niets dat van buitenaf in de mens komt kan hem onrein maken,
het zijn de dingen die uit de mens naar buiten komen die hem onrein maken.'*
Het gaat er om wat er aan daden en woorden naar buiten komt.

Eigenlijk ben ik wel benieuwd
of u ook zo'n spreuk, motto, tegeltjeswijsheid hebt.

Spreuken 15
is zo'n bloemlezing aan spreuken.
Het hoofdstuk maakt deel uit van een grotere
spreukenverzameling,
die begint in hoofdstuk 10 en doorloopt tot 22, vers 16.
In totaal bevat die verzameling 375 spreuken,
dus op zijn minst één voor
elke dag van het jaar.
Een dagkalender.

Boven die verzameling staat Spreuken van Salomo.
Daarmee wil niet gezegd zijn dat koning Salomo de auteur is van deze spreuken,
maar eerder dat de spreuken doen
wat een goede koning doet:
laten zien wat goed is en wat kwaad,
het goede van het kwade onderscheiden,
voorgaan in recht en gerechtigheid,
de vrede bevorderen
en het samenleven van mensen.

En daartoe komt in dat kleine stukje dat wij lezen
van alles voorbij.
Er zit niet echt een lijn in, het is spreuk op spreuk gestapeld,
een diversiteit aan thema's komt voorbij.
Je zou bij elk thema wel even stil kunnen staan,
maar dat zou deze preek te lang maken.

Eén van de thema's in Spreuken 15
is de wijze waarop wij met elkaar spreken.

Daar gaat het in het Spreukenboek sowieso vaak over:
over woorden
en wat die kunnen doen.

Een vriendelijk antwoord doet woede bedaren,
krenkende woorden wakkeren toorn aan.
Kalme woorden zijn een levensboom,
een valse tong vernietigt de geest.
De woorden van wijzen zaaien kennis,
zo niet de geest van de dwazen.
Die komt met fake news.
En verderop in hoofdstuk 15:
de juiste woorden op de juiste tijd,
hoe voortreffelijk is dat.
Een goed woord, én goed getimed.

Woorden zijn belangrijk.
Ze kunnen perspectief geven, inzicht.
Ze kunnen troosten, steunen, bemoedigen.
Ze kunnen angst en isolement wegnemen.
Ze kunnen een brug naar een ander bouwen.
Ze kunnen liefde overbrengen.
Een vriendelijk woord,
een groet,
iemand die iets zegt waardoor je je gekend voelt,
waardoor je merkt dat er echt
naar je geluisterd is.
Woorden kunnen mensen samenbrengen
en een gemeenschap van ons maken.
Woorden kunnen ons helpen leven en geloven te delen.
Woorden kunnen ook kwetsen,
verwonden, verwijderen,
blijven haken, blijvend pijn doen,
woorden kunnen onheil in gang zetten, haat zaaien,
verwarring brengen, mensen tegenover elkaar zetten,
mensen in stereotypen vastzetten,
etiketten plakken.

Niet zo gek dus
dat het boek Spreuken met regelmaat
stil staat bij het belang van onze woorden
als het gaat om het samenleven van mensen in het klein en in het groot.
En ons zo oproept om onze woorden te wegen.
Oproept tot behoedzaamheid.

Het boek Spreuken
is in de traditie nogal verschillend beoordeeld,
er zijn er genoeg die het boek Spreuken als oppervlakkig
beoordelen, banaal, niet echt een boek met diepgang,
voor de hand liggende spreuken, vol clichés en open deuren,
niet met de diepgang van de profeten,
niet met de gevoeligheid van de psalmen,
niet met de kracht van het bevrijdende verhaal van Exodus, en zo voorts.

Maar in de joodse traditie zijn er ook diverse andere geluiden.
Diverse rabbi's zijn er mee in de weer geweest.
Zij benoemen de Tora als een paleis
met heel veel kamers en gangen en heel veel deuren,
je zou er de weg in kwijt raken.
Je kunt erin verdwalen.
Het kan een doolhof worden.
De Spreuken helpen je een weg te vinden. Een opening.

De Tora zien ze als een mand vol vruchten,
zoveel moois en zoveel goeds,
maar niet te tillen.
Het Spreukenboek maakt er een hengsel aan,
een handvat,
zodat je de mand kunt oppakken, de Tora kunt aanvatten.
Ermee op weg kunt gaan.
Met één spreuk kun je aan de slag.

Met zijn praktische en alledaagse levenswijsheden
maakt het Spreukenboek de grote leefregels uit de Tora te doen,
concreet,
je kunt er een beginnetje mee maken.

De bijbel tekent ons een wereld voor ogen
die goed is, waar vrede is, land van belofte,
visioen, land van onze dromen,
groots perspectief, het koninkrijk van God.
Het Spreukenboek helpt je
om een klein stapje te zetten in de richting van dat koninkrijk.
Als de Tora een trap is,
helpt het Spreukenboek je de eerste trede op.

Om je heen zie je
in de wereld vragen we ons maar
al te vaak af
hoe het ooit goed moet komen.
Een goede spreuk
kan je helpen om hoop en moed te houden
en een stap te zetten.

(...) Nog veel meer valt er over het Spreukenboek te zeggen.
Ik ga er zelf graag nog twee zondagen,
in beide kerken één keer,
mee aan de slag.

Voor vandaag de uitnodiging
om onze spreuken met elkaar te delen.
In de wirwar van het leven, de chaos van de tijd
elkaar handvatten aanreiken voor leven en samenleven. Amen.

LIED 849

Zoek de wegen van de wijsheid